

Kuntoutuksen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisfoorumi

Kuntoutuksen tutkimuksen tilannekuva 12/2021

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö

Työryhmä 3: Ari Heinonen, Maarit Karhula, Mikko Nenonen,
Merja Rantakokko, Riitta Seppänen-Järvelä, Jan-Henry Stenberg,
Mikhail Saltychev, Susanna Melkas

Sisällysluettelo

1	Taustaa	3
2	Menetelmät	5
3	Tulokset.....	8
3.1	Vertaisarvioidut artikkelit	8
3.1.1	PubMed -tietokannan artikkelit vuosilta 2014-2020	8
3.1.2	Medic -tietokannan artikkelit vuosilta 2014-2020	10
3.1.3	Yhdistelmä tietokantojen artikkeleista vuosilta 2019-2020, aihepiirien mukainen luokittelu	12
3.2	Väitöskirjat.....	12
3.3	Viranomaisten ja järjestöjen julkaisut, raportit ja muut säännölliset ja projektiluonteiset raportoinnit.....	15
3.3.1	Kelan julkaisut	15
3.3.2	Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisut	16
3.3.3	Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisut.....	17
3.3.4	Työterveyslaitoksen julkaisut	17
3.3.5	Kuntoutussäätiön julkaisut.....	18
3.3.6	Invalidiliiton julkaisut.....	19
3.3.7	Kehitysvammaliiton julkaisut	19
3.3.8	Muiden tahojen julkaisut.....	19
4	Pohdinta	20
4.1	Kuntoutuksen tutkimuksen volyymi	20
4.2	Jaottelumallin perusteita	20
4.3	Aineistojen saatavuus	21
4.4	Väitöstutkimuksen kohdentuminen	22
4.5	Tutkimuksen rahoitus	23
4.6	Tutkimuksen viestintä.....	24
4.7	Tutkimuksen yhteydet terveystalouteen ja kuntoutuksen strategiaan	24
4.8	Ydinsuosituksiset	25
5	Lähteet	26

1 Taustaa

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) julkaisi vuonna 2004 kuntoutuksen tutkimuksen kehittämissuunnitelman sisältäen tilannekatsauksen ja suosituksia. Ohjelman mukaan kuntoutuksen tutkimusta tuli vahvistaa siten, että pystyttäisiin varmistamaan tutkimusosaamisen kertyminen ja tuotetun tiedon hyödyntäminen sekä tutkimuksen koordinaation parantaminen (Kuntoutusasiain neuvottelukunta 2004).

Kuntoutuksen uudistamiskomitea on vuonna 2017 tehnyt kartoituksen kuntoutuksen kansallisesta tutkimustoiminnasta. Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten lisäksi Kansaneläkelaitoksella on merkittävä rooli alan tutkimuksen ja kehittämisen rahoittajana ja toteuttajana. Julkisten organisaatioiden lisäksi alan tutkimusta toteuttavat myös yksityiset säätiöt ja järjestöt. Kuntoutusalan tutkimuksen nykytilan selvittäminen on tarpeen, jotta kuntoutusalan toimijat voivat hyödyntää tutkimusta, kehitystä ja innovaatiota (TKI) ja niistä kumpuavaa koulutustoimintaa tulevan tutkimusstrategian valmistelussa.

Vuonna 2019 alkoi Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) rahoittama strateginen hanke REcoRDI (*Platform ecosystem for strengthening of RDI activities in multidisciplinary rehabilitation*), joka toteutetaan Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Metropolia ammattikorkeakoulun välisenä yhteistyönä ulottuen vuoteen 2022. Hankkeen tavoitteena oli tutkimusosaamisen ja tutkimusverkostojen vahvistuminen ihmisten toimintakyvyn, työkyvyn ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Aineistoa kerättiin vuosina 2019–2021 monimenetelmäisesti kuntoutusalan tutkijoilta ja asiantuntijoilta, käytännön työtä tekeviltä ammattilaisilta, kuntoutuspalveluja käyttäviltä kuntoutujilta sekä päättäjiltä. Aineistoihin pohjautuen on tunnistettu tekijöitä, jotka edistävät laadukasta ja vaikuttavaa kuntoutuksen soveltavaa tutkimusta.

REcoRDI-hankkeesta on vuonna 2020 julkaistu raportti *Kuntoutuksen soveltavan tutkimuksen nykytila ja tutkimuksen tarpeet*, jossa tuotiin esiin tarve kansalliselle ja alueelliselle koordinaatiolle, kansainvälisen yhteistyön tukemiselle sekä tutkimusosaamisen kehittämiselle. Ongelmaksi todettiin tutkimusrahoitusjärjestelmän epäyhtenäisyys. Kuntoutujan näkökulman asettaminen keskiöön ja tutkimustulosten välittäminen käytännön työhön tuotiin myös esiin keskeisinä kehittämisalueina. Alkuvuodesta 2022 projekti julkaisee selvityksen *Kuntoutuksen soveltavan tutkimuksen strateginen tiekartta* (Rantakokko & Sipari, toim., 2022). Siinä kuvataan kokonaisuuksia, joihin panostamalla voidaan edistää laadukkaan ja vaikuttavan kuntoutuksen soveltavan tutkimuksen toteuttamista ja tutkimustoiminnan kehittymistä.

OKM on esittänyt Jyväskylän yliopiston (JYU) tulosopimusneuvotteluissa 2020, että JYU:n roolia tulisi vahvistaa kuntoutuksen tutkimuksen ja koulutuksen verkoston

kokoajana. JYU:n liikuntatieteellisen tiedekunnan koordinoiman monitieteisen kuntoutuksen verkosto (MOKUVE) -hankkeen tavoitteena on tunnistaa ja rakentaa sekä Jyväskylän yliopiston että muiden suomalaisten yliopistojen yhteinen verkosto monitieteisen kuntoutuksen koulutuksen ja tutkimuksen valtakunnallisen strategian luomiseksi. Hankkeen tehtävänä on edistää alan koulutuksesta ja tutkimuksesta vastaavien yliopistojen, korkeakoulujen, muiden koulutusorganisaatioiden ja tutkimuslaitosten valtakunnallista verkostoitumista. Lisäksi hankkeen toimijat osallistuvat Jyväskylän ja Metropolia ammattikorkeakoulun koordinoimaan monialaisen kuntoutuksen koulutuksen valtakunnalliseen kehittämiseen, erityisesti yliopistokoulutuksen osalta, osana alan koulutusjatkumoa.

Kuntoutuksen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämisfoorumin 2021-2023 työryhmä 3:n tehtävänä on nyt valmistella kuntoutuksen tutkimuksen kehittämisohjelmaa ja kuntoutusalan TKI:n tiekarttaa/strategiaa. Tämä raportti on valmistelun ensimmäinen vaihe.

2 Menetelmät

Kirjallisuushaku noudattaa *scoping review* -menetelmää (Munn ym 2018) siten, että tavoite on yleisesti kartoittaa julkaisujen kirjoja ja tutkimusta suorittavia tahoja. Yksittäisten tutkimusten löydöksistä ei pyritä tekemään synteesiä. Kirjallisuushaku on tehty erikseen 1) vertaisarvioituille julkaisuille, 2) väitöskirjoille sekä 3) viranomaisten ja järjestöjen julkaisuille, raporteille ja muulle säännölliselle ja projektiluonteiselle raportoinnille.

Vertaisarvioitujen julkaisujen kirjallisuushaku on tehty PubMed- ja Medic-tietokannoista vuosilta 2014-2020. PubMed-tietokannasta haku on tehty seuraavilla hakusanoilla: ("Rehabilitation"[Mesh] OR rehabilitat* [TIAB]) AND (finland[AD] OR helsinki[AD] OR turku[AD] OR kuopio[AD] OR jyvaskyla[AD] OR oulu[AD] OR tampere[AD] OR rovaniemi[AD] OR pori[AD] OR espoo[AD] OR Vantaa[AD] OR lahti[AD] OR Lappeenranta[AD] OR vaasa[AD] OR seinajoki[AD] OR mikkeli[AD] OR kotka[AD] OR porvoo[AD]) AND 2014/01/01:2020/12/31[dp]. Medic-tietokannasta haku on tehty seuraavilla hakusanoilla: rehabilitat* OR kuntoutu* OR rehabiliter*.

Hakua on täydennetty tietokannoilla Science Direct, Sage Premier, APA PsycArticles, Healthcare Administration Database, PTSDpubs, Publicly Available Content Database ja Social Science Premium Collection, tarkoituksena varmistaa yhteiskuntatieteiden ja käyttäytymistieteiden artikkelien mukaantulo. Lisäksi on tehty haku hakusanalla "Habilitation" (habilitat* OR habiliter*), tarkoituksena varmistaa lasten ja kehitysvammaisten kuntoutusta koskevien artikkelien mukaantulo.

Väitöskirjojen haku on tehty vuosilta 2014-2020 Medic-tietokannasta hakusanoilla rehabilitat* OR kuntoutu* OR rehabiliter* ja Finna-tietokannasta hakusanoilla rehabil* OR kuntout* rajauksella "Aineistotyyppi – opinnäyte – väitöskirja". Muut opinnäytetyöt kuin väitöskirjat on rajattu kirjallisuushaun ulkopuolelle.

Viranomaisten ja järjestöjen julkaisujen, raporttien ja muiden säännöllisten ja projektiluonteisten raportointien kirjallisuushaku on tehty kohdennetusti siten, että saadaan mukaan Kelan, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL), Työterveyslaitoksen (TTL), Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) sekä tutkimusta tekevien järjestöjen Kuntoutussäätiön, Invalidiliiton ja Kehitysvammaliiton kuntoutuksen tutkimusta koskevat julkaisut. Hakukriteerinä on ollut myös näissä julkaisuvuosi välillä 2014-2020.

Vertaisarvioidut artikkelit on luokiteltu seuraavien tulosmittareiden mukaan

- julkaisuvuosi (2014-2020)
- julkaisutyyppi (esim alkuperäisjulkaisu, katsaus ym)
- tutkittavien ikäryhmä (lapsi, aikuinen 19-64 vuotta, ikääntynyt 65 vuotta tai yli)
- vertaisarvioituista julkaisuista vuoden 2019-2020 julkaisut on luokiteltu esimerkin omaisesti myös aihepiirin mukaan (Kuva 1.)

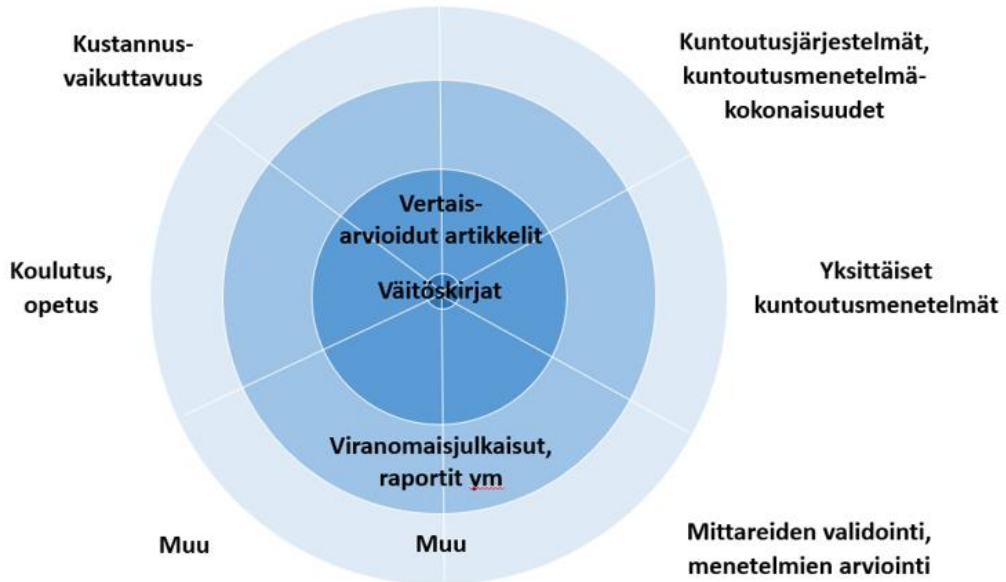
Väitöskirjat on luokiteltu seuraavien tulosmittareiden mukaan

- julkaisuvuosi (2014-2020)
- julkaisun tieteenala (vastuullisen tiedekunnan mukaan; Kuva 2.)
- lisäksi väitöskirjojen aiheet on teemoiteltu

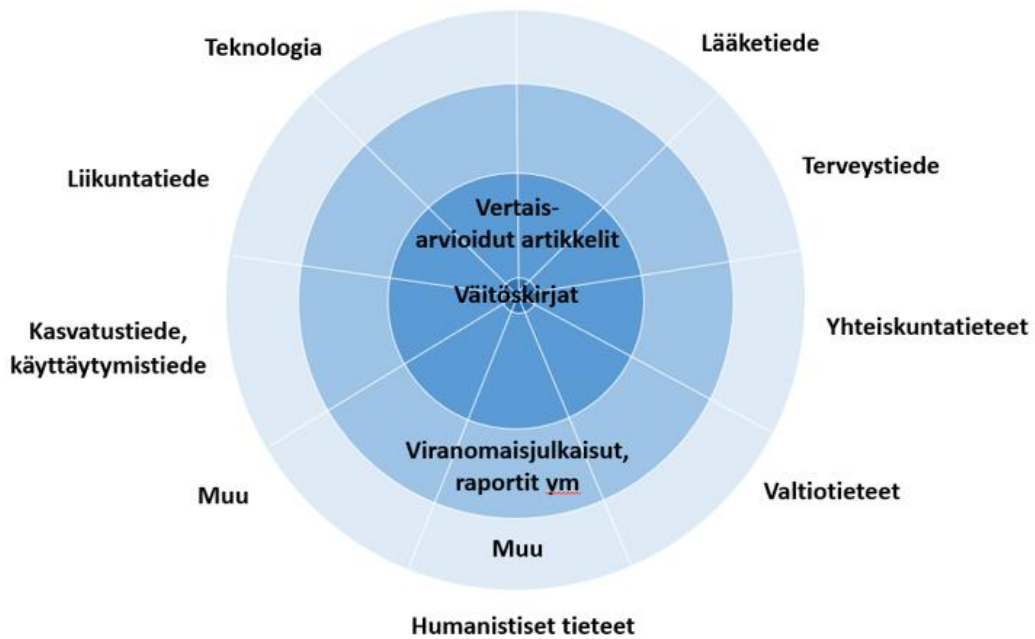
Viranomaisten ja järjestöjen julkaisuista on tehty yksi esimerkinomainen luokittelu:

- Kelan vertaisarvioidut julkaisut on luokiteltu aihepiirin mukaan (Kuva 1.)

Kuva 1. Julkaisujen jaottelumalli aihepiirin mukaan (vertaisarvioidut artikkelit ja Kelan vertaisarvioidut julkaisut).

Kuva 2. Julkaisujen jaottelumalli tieteenalan mukaan (väitöskirjat).

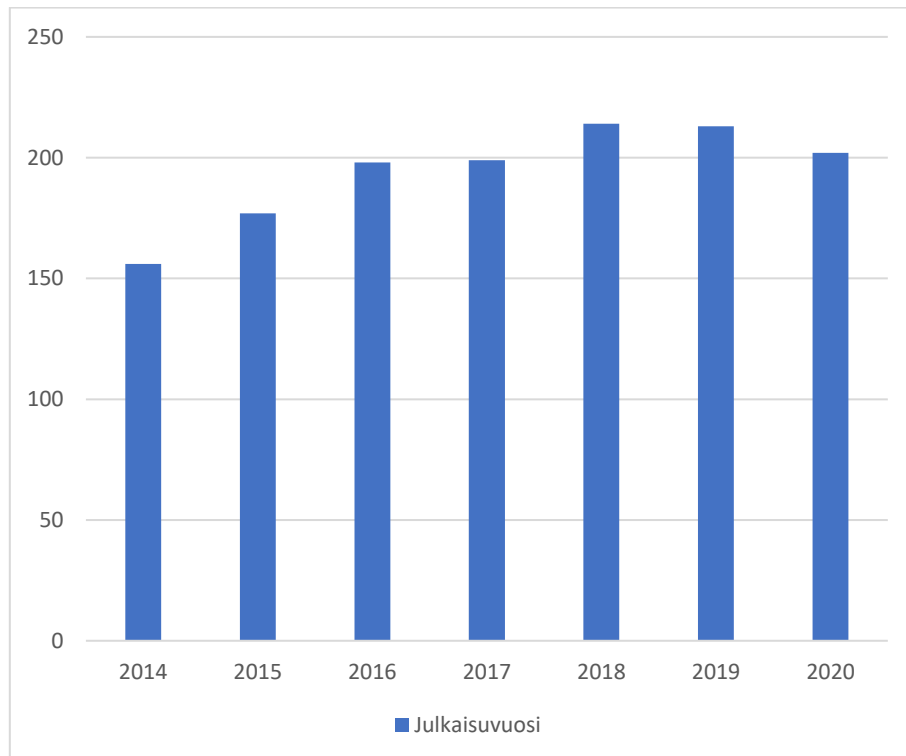
3 Tulokset

3.1 Vertaisarvioidut artikkelit

3.1.1 PubMed -tietokannan artikkelit vuosilta 2014-2020

Vuosina 2014 – 2020 oli yhteensä julkaistu 147.944 kuntoutusaiheista artikkelia. Suomalaiset tutkivat osallistuivat näistä 1120 julkaisuun (0.76%). Artikkelien määrä on viime vuosina pysynyt tasaisena ja vaihdellut vuosittain välillä 156-214. Haun ehtona oli se, että vähintään tiivistelmän piti olla julkaistu englanniksi.

Kuva 3. PubMed -tietokannan artikkelit (n=1120) vuosilta 2014-2020 luokiteltuina julkaisuvuoden mukaan.

Taulukko 1. PubMed -tietokannan artikkelit (n=1120) vuosilta 2014-2020 luokiteltuina julkaisutyypin mukaan.

Julkaisutyyppi	n
Randomised controlled trial (RCT)	174
Controlled clinical trial (CCT)	182
Clinical trial (CT)	196
Systemaattinen kirjallisuuskatsaus, meta-analyysi	68
Katsaus	101
Tapausselostus	19
Monikeskustutkimus	70
Muu	310

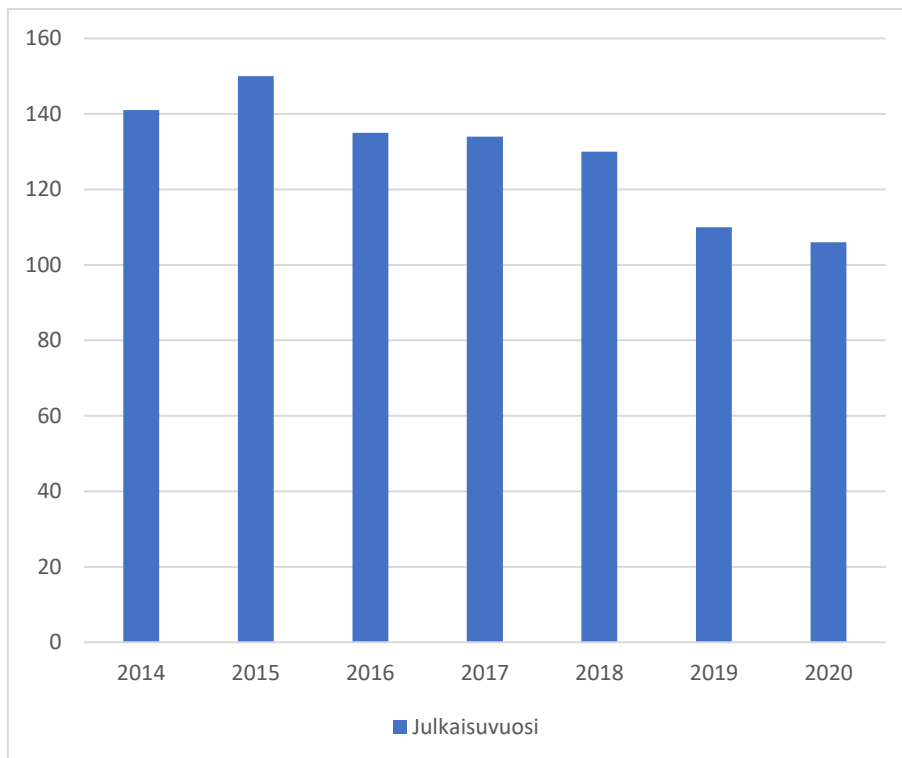
Taulukko 2. PubMed -tietokannan artikkelit (n=1120) vuosilta 2014-2020 luokiteltuina tutkittavien ikäryhmän mukaan.

Ikäryhmä	n
Lapsi	151
Aikuinen 19-64 v	541
Ikääntynyt 65 v tai yli	428

3.1.2 Medic -tietokannan artikkelit vuosilta 2014-2020

Medic-tietokanta sisältää vertaisarvioitujen artikkeleiden lisäksi vertaisarvioimattomia artikkeleita ja muita julkaisuja kuten opinnäytetöitä. Tässä haussa vertaisarvioituja julkaisuja ei pystytty erottamaan vertaisarvioimattomista. Medic-tietokannan haku tuotti vuosilta 2014-2020 yhteensä 906 julkaisua. Julkaisujen määrä oli viime vuosina laskusuunnassa ja se on vaihdellut vuosittain välillä 106-150. Julkaisuista valtaosa eli 838 (92%) oli suomenkielisiä, englanninkielisiä oli 61(7%) ja ruotsinkielisiä 7 (1%).

Kuva 4. Medic -tietokannan julkaisut (n=906) vuosilta 2014-2020 luokiteltuina julkaisuvuoden mukaan.

Taulukko 3. Medic -tietokannan julkaisut (n=906) vuosilta 2014-2020 luokiteltuina julkaisutyypin mukaan.

Julkaisutyyppi	n
Gradu	32
Väitöskirja	66
Muu kirja	37
Alkuperäisartikkeli	47
Biografia	2
Haastattelu	8
Hoitosuositus	10
Katsaus	164
Kirje	13
Pääkirjoitus	21
Tapausselostus	7
Väitöskatsaus	10
Muu	489

Taulukko 4. Medic -tietokannan artikkelit (n=906) vuosilta 2014-2020 luokiteltuina tutkittavien ikäryhmän mukaan.

Ikäryhmä	n
Lapsi	77
Aikuinen	745
Ikääntynyt*	84

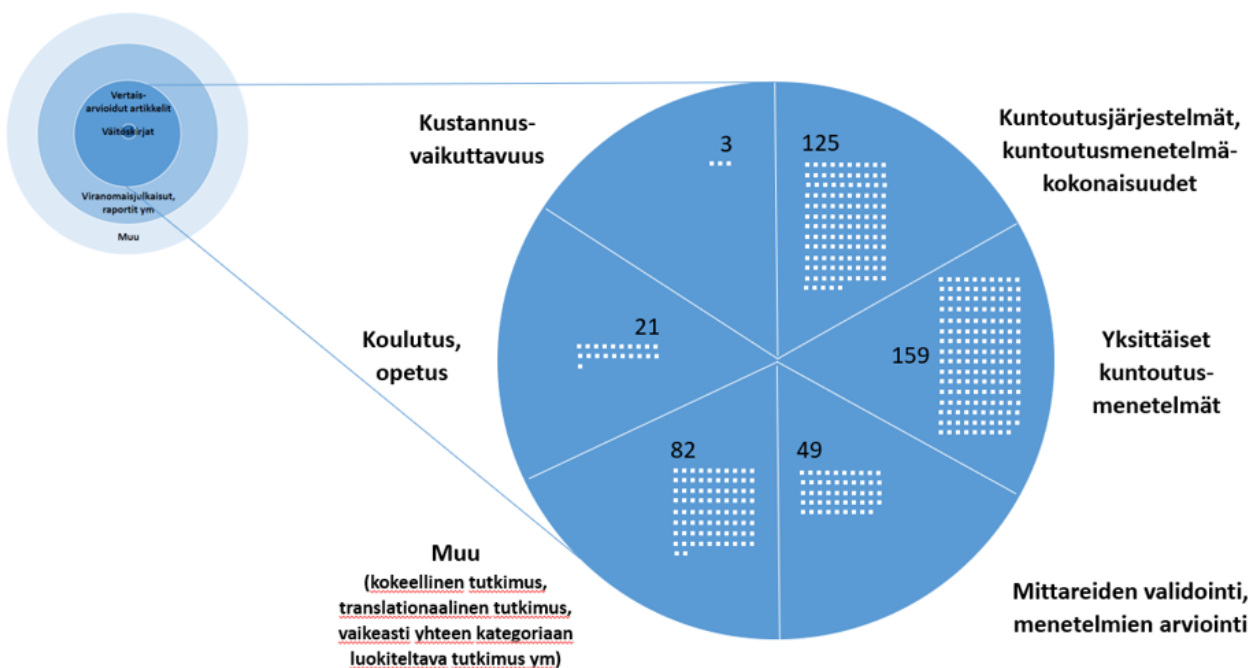
Hakusanat: ikäänt iäk* vanhus* senior* geriatr*

3.1.3 Yhdistelmä tietokantojen artikkeleista vuosilta 2019-2020, aihepiirien mukainen luokittelu

Vertaisarvioituista artikkeleista vuoden 2019-2020 artikkelit on kuvassa 5 luokiteltu esimerkin omaisesti aihepiirien mukaan. PubMed- ja Medic-tietokantojen hakujen täydennys tietokannoista Science Direct, Sage Premier, APA PsycArticles, Healthcare Administration Database, PTSDpubs, Publicly Available Content Database ja Social Science Premium Collection tuotti lisää 53 vertaisarvioitua kuntoutusalan julkaisua sen jälkeen, kun kaksoiskappaleet oli poistettu. Yhteensä luokiteltiin siis 439 vertaisarvioitua artikkelia. Suurin osa artikkeleista käsittelee yksittäisiä kuntoutusmenetelmiä, ja seuraavaksi yleisintä aihepiiriä ovat kuntoutusjärjestelmät ja kuntoutusmenetelmäkokonaisuudet.

Medic-tietokannasta haettujen artikkelien mukana voi olla myös joitakin vertaisarvioimattomia julkaisuja, joten tässä yhdistelmässä raportoidut määrät tulee nähdä suuntaa antavina.

Kuva 5. Vertaisarvioidut julkaisut tietokannoista PubMed, Medic, Science Direct, Sage Premier, APA PsycArticles, Healthcare Administration Database, PTSDpubs, Publicly Available Content Database ja Social Science Premium Collection (n=439) vuosilta 2019-2020 luokiteltuina aihepiirien mukaan.

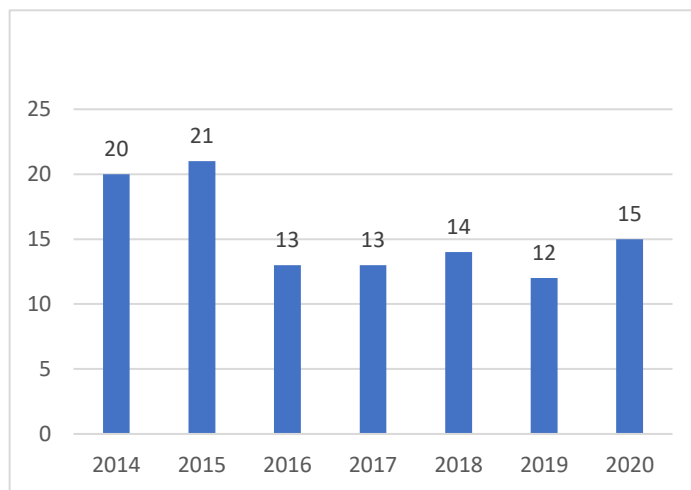

3.2 Väitöskirjat

Medic -tietokannan haku tuotti 66 viitettä ja Finna -tietokannan haku 292 viitettä vuosilta 2014-2020. Kaksoiskappaleiden poiston jälkeen käsittelyyn jäi 154 viitettä. Niistä poistettiin 41 väitöskirjaa, jotka eivät käsitelleet kuntoutusta. Tällaisia olivat esimerkiksi tietyn sairauden etiologiaa tai esiintyvyyttä koskevat väitöskirjat sekä lääketieteellistä hoitoa koskevat väitöskirjat (esim. lääkehoito tai kirurginen hoitomenetelmä). Mikäli väitöskirja oli kohdistunut lääketieteelliseen hoitoon, mutta siinä oli osana tarkasteltu myös kuntoutusta, otettiin se mukaan. Poissuljettujen joukossa oli myös väitöskirjoja, joiden kohde ei liittynyt kuntoutukseen vaan esimerkiksi yritystoimintaan tai teiden kantavuusmittauksiin. Lisäksi poistettiin kolme ulkomailla toteutettua väitöstutkimusta ja kaksi väitöskirjaa, jotka oli toteutettu ennen vuotta 2014.

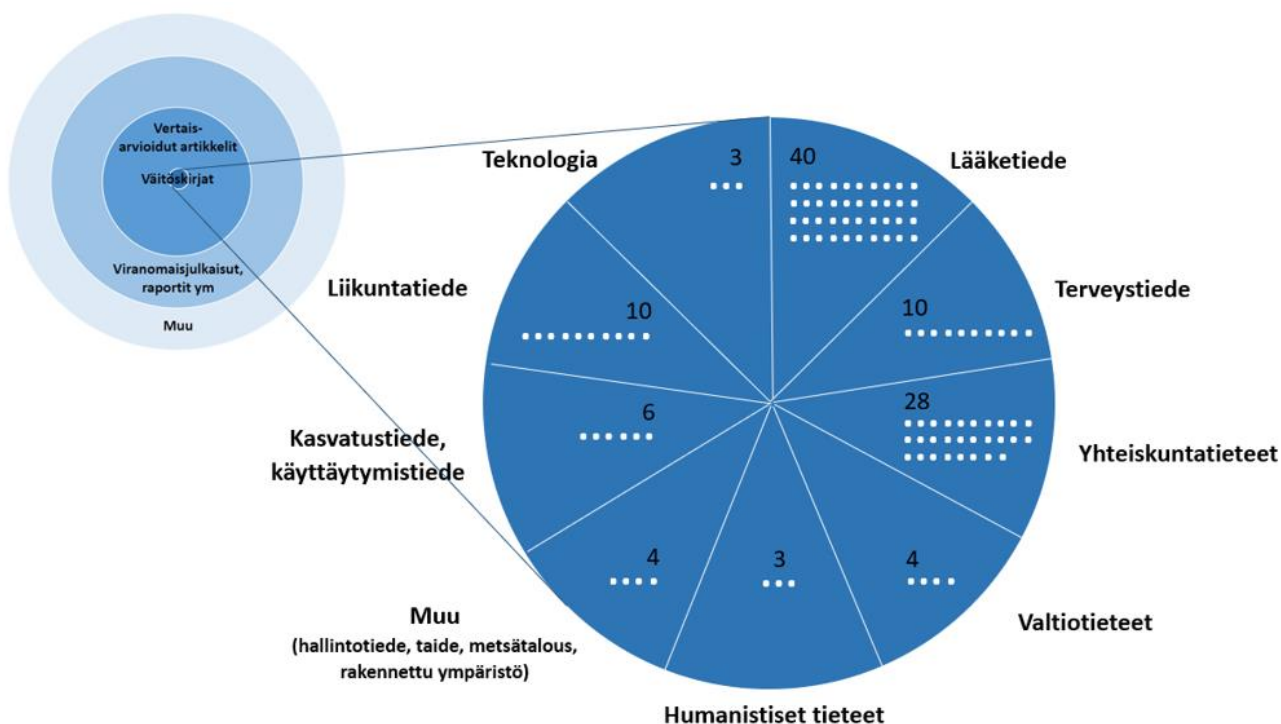
Käsittelyyn jäi 108 väitöskirjaa, jotka oli julkaistu melko tasaisesti vuosina 2014-2020 (kuva 6).

Kuva 6. Kuntoutusta käsittelevät väitöskirjat (n=108) vuosilta 2014-2020 luokiteltuina julkaisuvuoden mukaan.

Väitöskirjat luokiteltiin tieteenaloittain sen mukaan, missä tiedekunnassa väitöskirja on tehty (kuva 7). Tämä tuotti joitakin haasteita, esimerkkinä Itä-Suomen yliopiston terveystieteiden tiedekunnassa on lääketieteen laitos, joka aiheuttaa sen, että vaikka tutkimus on tässä luokiteltu terveystieteiden alle, saattaa se olla lääketieteellinen. Samoin esimerkiksi hoitotieteen oppiaineessa on tehty väitöksiä Turun yliopiston lääketieteellisessä tiedekunnassa ja Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa. Eri yliopistoissa on myös eroja tiedekuntien nimeämisessä.

Kuva 7. Väitöskirjat Medic ja Finna -tietokannoista (n=108) vuosilta 2014-2020 luokiteltuina tieteenalan mukaan.

Väitöskirjojen aiheet liittyivät useimmin fysiatriaan tai fysioterapiaan (26), kuntoutujan osallisuuteen tai toimijuuteen (13), ammatilliseen kuntoutukseen (11), mielenterveyskuntoutukseen (9), neuropsykologiseen kuntoutukseen (8), neurologiseen kuntoutukseen (7) ja päihdekuntoutukseen (7). Lisäksi oli tehty väitöskirjoja liittyen kuntoutuspolitiikkaan tai -järjestelmään (5), kustannusvaikuttavuuteen niin, että kuntoutusta oli käsitelty osana laajempaa hoitokokonaisuutta (4), taide-, kirjallisuus- tai musiikkiterapiaan (4), puheterapiaan (3), koulutukseen (3) sekä muihin aiheisiin (8) sisältäen kuulovaurioiden esiintyvyys ja etiologia, sosiaaliset verkostot, robotiikka, äly-ympäristöt, sydänkuntoutus, filosofiset kysymykset, yhdyskuntaseuraamusviraston asiakkaille suunnatun ohjelman arviointi sekä lasten kuntoutus monitoimijaverkostossa.

3.3 Viranomaisten ja järjestöjen julkaisut, raportit ja muut säännölliset ja projektiluonteiset raportoinnit

3.3.1 Kelan julkaisut

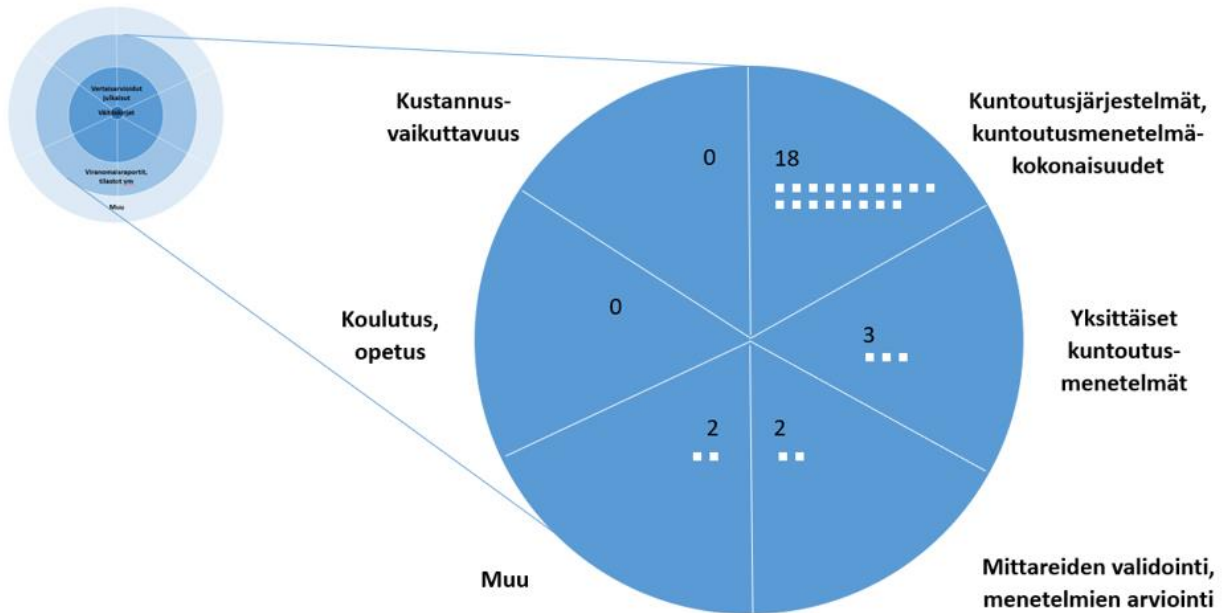
Kelan vertaisarvioituja tutkimusjulkaisuja ovat sarjat **Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia** ja **Sosiaali- ja terveysturvan raportteja**. Tutkimuksia-sarja perustuu vankkaan, teoreettisesti perusteltuun empiiriseen tutkimukseen tai teoreettis-käsitteelliseen analyysiin. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja-sarjan julkaisut ovat puolestaan suppeammin taustoitettuja teoreettisia tai empiirisiä tutkimuksia tai katsauksia. Lisäksi julkaistaan **Teemakirjoja**, jotka ovat tutkimustuloksia raportoivia usein monitieteisiä kokoomateoksia.

Helda-tietokannan haku Kelan vertaisarvioituista tutkimusjulkaisuista vuosilta 2014-2020 tuotti 25 julkaisua, jotka on luokiteltu aihepiirin mukaan kuvassa 8.

Vertaisarvioimattomia tutkimusjulkaisujen sarja **Työpapereita**, joka sisältää alustavien tutkimustulosten esittelyjä, selvityksiä, suppeita kirjallisuuskatsauksia sekä menetelmä- tai aineistokuvauksia. Lisäksi sarjan julkaisut voivat käsitellä esimerkiksi ajankohtaisia kysymyksiä. Lisäksi on **Kuntoutusta kehittämässä** –sarja, jossa julkaistaan pääasiassa KKRL12§:n hankevaroin rahoitettuja kuntoutusta koskevia selvityksiä, katsauksia ja kuntoutuksen kehittämishankkeissa tuotettuja raportteja.

Kelan vuosittain julkaisemia raportteja ovat **Kuntoutuksen hyödyn arviointi - Kelan malli** eli systemaattiseen tiedonkeruuseen perustuva kuntoutuksen hyödyn arvioinnin vuosiraportti vuodesta 2017, ja **Tilastollinen vuosikirja Kelan kuntoutusetuudet**.

Kuva 8. Kelan kertaluonteiset vertaisarvioidut julkaisut (n=25) vuosilta 2014-2020 luokiteltuina aihepiiriin mukaan.

3.3.2 Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisut

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) julkaisusarjoissa esitellään laitoksen tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia (paino on vertaisarvioimattomissa julkaisussa; tutkimuksia -sarja päättynyt 2014). Lisäksi julkaistaan oppaita ja tietokirjoja, ohjeita, luokituksia sekä määräyksiä. Julkaisusarjoja on 11 ja niissä ilmestyy vuosittain noin 160 nimekettä, joista yli 40 on Tilastoraportteja.

Kuntoutuksen tietopohja -hankkeessa (KUTI) vuonna 2019 julkaistiin tutkittuun tietoon perustuvat suositukset aikuisten toimintakyvyn mittareista, tarkoituksena mahdollistaa kuntoutumisen seuranta ja yhdenmukainen raportointi. Vuonna 2018 päättynyt Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishanke (SOSKU) on tuottanut tietoa sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalleista.

Julkaisut haettavissa: <https://www.julkari.fi/>

Kuntoutuksen näkökulmasta julkaisuissa painottuu sosiaalisen kuntoutuksen alue, esimerkkejä:

Hietala O ym (2018). Sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskehittäminen työntekijöiden ja johdon näkökulmasta - Osallisuuden, oppimisen ja ammatillisen kasvun mahdollisuuksia. Työpaperi 26/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Puromäki H, Kuusio H, Tuusa M, Karjalainen J (2017). Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntakyselyn tulokset. Työpaperi 4/2016. Tampere: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.

Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishanke (SOSKU) (2018). Suositus työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisen laatukriteereiksi.

THL ylläpitää lisäksi avoimia indikaattoritietokantoja Sotkanet.fi -osoitteessa, sisältäen laajasti tilastotietoja suomalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista.

3.3.3 Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisut

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja -sarjassa julkaistaan aineistoja, jotka tukevat STM:n johtamista, sisältöasioiden viestintää ja hallinnonalan ohjausta. Työryhmien ja selvityshenkilöiden raportit sekä muut vastaavat aineistot julkaistaan Raportteja ja muistioita -sarjassa, esimerkkejä:

Kuntoutuksen uudistaminen : Kuntoutuksen uudistamisen toimintasuunnitelma vuosille 2020–2022. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja sosiaali- ja terveysministeriö.

Tuusa M ja Ala-Kauhaluoma M (2014). Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 42/2014.

3.3.4 Työterveyslaitoksen julkaisut

Työterveyslaitoksessa (TTL) tehdään työkyvyn sekä ammatillisen kuntoutuksen ja yleisesti työhön kytkeytyvän kuntoutuksen tutkimusta. Tieteellisiä artikkeleita julkaistaan kotimaisissa ja/tai kansainvälisissä vertaisarviointia käyttävissä lehdissä.

Esimerkki:

Leinonen T, Viikari-Juntura E, Husgafvel-Pursiainen K, Juvonen-Posti P, Laaksonen M, Solovieva S. The effectiveness of vocational rehabilitation on work participation: a propensity score matched analysis using nationwide register data. *Scand J Work Environ Health*. 2019;45(6):651–660.

TTL:n tutkimusraportit julkaistaan Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan yhteisellä avoimella alustalla <https://www.julkari.fi/>. TTL:lta käsin johdettiin vuosina 2019 – 2020 Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan hanketta ”Työikäisten monialaisten palveluiden yhteensovittaminen ja vaikuttavuuden arviointi”. TTL:n lisäksi olivat mukana THL, Jyväskylän yliopisto ja Ramboll Oy. Loppuraportti:

Juvonen-Posti P, Saikku P, Turunen J (toimittajat). 2020. Elinikäistä osallistumista vai elämää työ edellä? Työikäisten monialaisten palveluiden yhteensovittaminen ja vaikuttavuuden arviointi -loppuraportti. Valtioneuvoston kanslia.

3.3.5 Kuntoutussäätiön julkaisut

Kuntoutussäätiö julkaisee tutkimus-, kehittämis- ja arviointihankkeiden tuloksia neljässä eri julkaisusarjassa. Kuntoutussäätiön tutkimuksia on monitieteinen kuntoutuksen ja sen lähialojen tutkimustuloksia esittelevä vertaisarvioitu sarja, jossa julkaistaan myös väitöskirjoja. Työselosteita- on vertaisarvioimaton sarja, jossa julkaistaan mm. tutkimusten väliraportteja ja projektiraportteja.

Esimerkkejä Kuntoutussäätiön tutkimuksista:

Ilomäki T ja Salakka I. SROI – investoinnin sosiaalinen tuotto, kuntoutuksen kontekstissa. Kuntoutussäätiön työselosteita 64/202. Kuntoutussäätiö. Helsinki 2020.

Laasanen O, Boltar L, Liimatainen A, Forssén S. Kuntouttavan työn uudistajat (KUTU) -hankkeen loppuraportti. Työselosteita 58. Kuntoutussäätiö. Helsinki 2019.

Harkko J, Lehto S, Pitkänen S, Ala-Kauhaluoma M. Selvitys Sijoi ja valmenna -mallin (IPS-mallin) tuloksista ja toimeenpanosta. Työselosteita 55. Kuntoutussäätiö. Helsinki 2018

Aarnisalo A, Hyvärinen A, Häkli S, Mykkänen S, Salonen J, Peltonen R, Rouvinen J ja Suomela-Markkanen T. Kuulon apuvälinettä käyttävän lapsen ja nuoren hyvä kuntoutuskäytäntö. Työselosteita 53. Kuntoutussäätiö. Helsinki 2017.

3.3.6 Invalidiliiton julkaisut

Invalidiliitto-konsernissa tai yhteistyössä sen kanssa tehdyistä tutkimuksista julkaistaan tieteellisiä artikkeleita vuosittain kotimaisissa ja/tai kansainvälisissä vertaisarviointia käyttävissä lehdissä. Liitolla ei ole omia julkaisusarjoja. Esimerkki:

Poutanen J, Anttila H, Tallqvist S, Kallinen M, Koskinen E, Hamalainen H, Kauppila AM, Tackman A, Vainionpaa A, Arokoski J, Hiekkala S. 2021. Physical health among the Finnish spinal cord injury population according to the Patient Reported Outcome Measurement Information System (PROMIS R). J Spinal Cord Med. 1-9, 2021 Nov 02.

3.3.7 Kehitysvammaliiton julkaisut

Kehitysvammaliiton tutkimuksia -sarja on tieteellinen vertaisarvioitu julkaisusarja. Esimerkki:

Koski K. 2014. Indirect Speech and Language Therapy for Individuals with Profound and Multiple Learning Disabilities – An Ecological Perspective (pdf, 3 Mt). Helsinki: Kehitysvammaliiton tutkimuksia 8.

Kehitysvammaliiton selvityksiä -sarjassa julkaistaan projektiraportteja ja working papers -tyyppisiä tekstejä. Viimeaikaiset julkaisut näyttivät painottuvat kehitysvammaisten työllistymiseen ja osallisuuteen.

3.3.8 Muiden tahojen julkaisut

Ammatillisen kuntoutuksen tutkimusta on julkaistu Kevan ja muiden työeläkelaitosten toimesta. Lisäksi kuntoutuksen tutkimusta tehdään UKK-instituutissa, Tehyssä ja muissa ammattijärjestöissä sekä potilasjärjestöjen toimesta, esimerkkeinä Sydänliitto, Syöpäjärjestöt, Aivoliitto, Luustoliitto ja Psoriasisliitto.

4 Pohdinta

4.1 Kuntoutuksen tutkimuksen volyymi

Kirjallisuushaku osoitti, että suomalaiset tutkijat julkaisevat vuosittain noin 300-350 kuntoutusaiheista vertaisarvioitua artikkelia, joista alle puolet on suomenkielisiä. Näistä suurin osa käsittelee yksittäisiä kuntoutusmenetelmiä, kuntoutusmenetelmäkokonaisuuksia tai kuntoutusjärjestelmää, kun taas esimerkiksi kustannusvaikuttavuutta koskeva tutkimus on toistaiseksi ollut vähäistä.

Kuntoutusaiheisia väitöskirjoja valmistuu vuosittain keskimäärin lähes parikymmentä. Näistä suurin osa valmistuu lääketieteellisistä tiedekunnista ja toiseksi eniten valtio- ja yhteiskuntatieteellisistä tiedekunnista. Kuntoutusta tutkitaan lisäksi esimerkiksi valtion tutkimustoiminnassa, sosiaalivakuutuslaitoksissa ja alan järjestöissä. Viranomaistahojen julkaisuista osa on kertaluonteisia ja osa jatkuvaluonteisia, vuosittain toistuvia raportteja.

Suomen Akatemian uusimpien Tieteen tila -tilastojen mukaan vuosina 2015–2018 tieteenaloilla, joihin myös kuntoutustutkimus kuuluu, Suomessa julkaistiin 15829 (3957 vuodessa) kansainvälistä vertaisarvioitua artikkelia. Biolääketieteiden, kliinisten lääketieteiden, terveystieteiden, käyttäytymistieteiden ja yhteiskuntatieteiden muut alat osuus vaihteli 4,2 % - 13,7 % kaikista Suomessa julkaistuista kansainvälisistä tieteellisistä artikkeleista. Selvityksemme osalta PubMed -tietokantaan sisältyvien kansainvälisten vertaisarvioitujen kuntoutusaiheisten julkaisujen määrä vaihteli 156-214 vuodessa 2014-2020 aikana. Karkeasti arvioiden, kuntoutustutkimusjulkaisujen osuus oli noin 5% vuodessa kaikista Suomessa julkaistuista tutkimuksista niiden tieteenalojen osalta, joihin kuntoutus kuuluu.

4.2 Jaottelumallin perusteita

Jaottelumallissamme olemme asettaneet väitöskirjat keskiöön, sen sijaan että sinne olisi asetettu esimerkiksi satunnaistetut kontrolloidut tutkimukset. Tällä painotamme toisaalta kuntoutuksen tutkimuksen erityisluonnetta ja toisaalta kuntoutuksen kehittämisen keskeistä edellytystä.

Kuntoutuksen tutkimuksessa satunnaistettu kontrolloitu tutkimusasetelma ei ole aivan samalla tavalla keskeinen asetelma kuin yleisesti lääketieteen tutkimuksessa, koska yksittäisten kuntoutusmenetelmien tutkimuksen lisäksi keskeistä kuntoutustutkimusta ovat myös esimerkiksi menetelmäkokonaisuuksien ja kuntoutusjärjestelmien tutkimus. Toisaalta satunnaistetun asetelman vaatimukset eivät välttämättä ole sovitettavissa kuntoutujan todellisuuteen, jossa kuntoutumisen prosessiin vaikuttavat motivaatio ja elämän ennakoimattomat tekijät. Tämä on kuntoutuksen tutkimuksessa realiteetti, unohtamatta sitä että satunnaistettua asetelmaa vastaavaa näytön astetta ei ole mahdollista muilla asetelmilla saavuttaa.

Väitöskirjatuotanto on sinällään itseisarvo kuntoutuksen alalla. Tohtorintutkinto on edellytyksenä oman tutkimusryhmän perustamiselle, uutta luovien tutkimuslinjojen aloittamiselle ja rahoituksen hankkimiselle. Tohtorintutkinto mahdollistaa myös tehokkaan kansainvälistymisen esimerkiksi postdoc-positiossa ja kansainvälisessä järjestötoiminnassa. Ilman kasvavaa joukkoa kuntoutuksen alan tohtoreita kuntoutuksen TKI-toiminnan tavoitteita olisi vaikeaa saavuttaa.

Olemme nostaneet kustannusvaikuttavuuden omaksi kategoriakseen tietoisina siitä, että vaikuttavuustutkimusta tehdään myös useista muista näkökulmista käsin. Perustelemme tätä valintaa sillä, että kustannusvaikuttavuustutkimus on oikeudenmukaisen priorisoinnin työväline, ja sellaisena tärkeä ajatellen meneillään olevia uudistuksia.

Suurin osa kuntoutuksen tutkimuksesta on soveltavaa, mutta lisäksi kuntoutuksen tutkimuskenttään sisältyy kokeellista tutkimusta (perustutkimusta) ja translationaalista tutkimusta. Näitä koskevat julkaisut luokituvat tässä raportissamme vertaisarvioitujen artikkelien ryhmään 'Muu'. Lääketieteellisessä tutkimuksessa jako perustutkimuksen, translationaalisen tutkimuksen ja soveltavan eli kliinisen tutkimuksen välillä on selkeä. Kuntoutuksen tutkimuksen muilla tieteenaloilla rajanvedosta soveltavan tutkimuksen ja perustutkimuksen välillä on hyvä keskustella työryhmän jatkotyöskentelyn aikana.

4.3 Aineistojen saatavuus

Seuraavat keskeiset vaikeudet ilmenivät haun yhteydessä: 1) "kuntoutus" ("rehabilitation"/ "habilitation") -termin sisältö on epäspesifi, ja hakusanan käyttö tuottaa hakutuloksia, joilla ei ole tekemistä kuntoutuksen kanssa; 2) vain harvat tietokannat pystyvät luotettavasti suodattamaan julkaisuja tutkimusryhmän jäsenten maiden mukaan; 3) kotimaisissa tietokannoissa on päällekkäisyyttä, ne ovat usein epätäydellisiä ja niiden hakukriteereiden käytettävyys on rajallinen.

Kuntoutuksen moniammatillinen luonne epäilemättä heijastuu myös kuntoutuksen tieteellisen tutkimuksen monimuotoisuuteen. On ilmeistä, että karkea haku yhdellä päähakutermillä ei pysty tunnistamaan kaikkia olennaisia julkaisuja aiheesta. Tässä selvityksessä päädyttiin kuitenkin yhden pääasiasanan (kuntoutus) käyttämiseen perustuen siihen, että tällä tavoin se, onko artikkeli kuntoutuksen tutkimusta ja ohjaako tutkimuksen tekemistä kuntoutuksen tutkimukseen liittyvät ominaispiirteet, on artikkelin kirjoittajien itsensä tekemä päätös. Lisäksi eri ammattiryhmille ominaisten useiden spesifisten termien sisällyttäminen samaan hakuun voi johtaa puutteelliseen tulokseen.

Työryhmä suosittelee kuntoutuksen tieteellisen tutkimuksen tilan selvittämistä jatkossa myös ammattiryhmien sisällä. Tämänkaltaisten erillisten jatkoselvitysten olisi syytä kattaa ainakin seuraavat isot ammattiryhmät: psykologit ja neuropsykologit, sosiaalityöntekijät ja kuntoutuksen ohjaajat, fysioterapeutit, toimintaterapeutit, sairaanhoitajat ja puheterapeutit.

4.4 Väitöstutkimuksen kohdentuminen

Kuntoutukseen liittyviä väitöskirjoja ja tohtorintutkintoja valmistuu useista suomalaisista yliopistoista ja eri tiedekunnista. Tiedekunta, jossa väitöskirja on julkaistu, ei kuitenkaan suoraan kuvaa väitöstutkimuksen teemaa eikä aihealuetta (esimerkkinä lääketieteellisessä tiedekunnassa julkaistu ammatillista kuntoutusta koskeva väitöskirja).

Kuntoutusalan tutkijakoulutus on hajautunutta, eikä alan väitöskirjojen valmistumisesta kerry automaattisesti ajan tasalla olevaa kokoavaa tietoa. Nämä seikat vaikeuttavat kokonaiskuvan muodostamista siitä, millaista kuntoutusta koskevaa tohtorin tutkintoon tähtäävää tutkimusta Suomessa tehdään. Tietokantoja tulee jatkossa kehittää siten, että sekä opinnäytetyöt että tutkimusartikkelit olisivat helposti löydettävissä.

Tässä raportissa kootun aineiston mukaan kuntoutusalaan liittyviä väitöskirjoja on julkaistu vuosina 2014-2021 vuosittain 12-21 kappaletta. Määrä on verrattain pieni suhteutettuna siihen, että kuntoutusalan kehittymiseksi tarvitaan monista eri näkökulmista tutkittua tietoa: muun muassa kuntoutuksen organisoitumisesta ja toteuttamisesta eri konteksteissa, erilaisten kuntoutusmuotojen vaikuttavuudesta ja toimivuudesta eri asiakasryhmille, kuntoutuksen kustannuksista ja kustannusvaikuttavuudesta sekä kuntoutujien osallisuudesta kuntoutusprosesseihin.

Väitöstutkimusten aihepiirien tarkastelun perusteella kuntoutusalaan liittyvät väitöstutkimukset painottuvat lääketieteelliseen ja terveystieteelliseen tutkimukseen ja muuta, kuten yhteiskuntatieteellistä, on vähemmän. Lisäksi havaittiin kuntoutusalaan liittyvässä väitöskirjatutkimuksessa/tutkijakoulutuksessa olevan katvealueita. Tehtyjen tiedonhakujen perusteella tunnistettiin esimerkiksi vain yksittäisiä lasten ja nuorten kuntoutusta käsitteleviä väitöskirjoja, ja suoraan kuntoutuksen kustannuksia tai kustannusvaikuttavuutta selvittäviä väitöskirjoja ei tunnistettu lainkaan.

Osassa väitöskirjoista kohteena on laajemmin tietyn sairauden tai toimintarajoitetta aiheuttavan tilan hoito, jossa kuntoutus on yhtenä elementtinä. Yhtäältä tämänkaltaiset väitöskirjat tuottavat tietoa siitä, mikä kuntoutuksen rooli on hoitokokonaisuudessa. Toisaalta kuntoutuksesta kertyvä tieto jää väistämättä melko rajalliseksi, koska se ei ole tutkimuksen pääasiallinen kiinnostuksen kohde.

4.5 Tutkimuksen rahoitus

Suurin osa etenkin yliopistojen tutkimuksesta rahoitetaan yliopistojen ulkopuolelta tulevalla rahalla. Iso osa tutkimusrahoituksesta osoitetaan johonkin teemaan, jolloin tutkijat kohdistavat hakemuksensa niihin. Tutkimuksen rahoitus ohjaa vahvasti tutkimusta, myös kuntoutustutkimusta. Merkittävimpiä tutkimuksen rahoittajia Suomessa ovat Suomen Akatemia, Strategisen tutkimuksen neuvosto (STN), Business Finland, säätiöt sekä Kela kuntoutustutkimuksen osalta. Kilpailu tutkimusrahoituksesta on tiukkaa, esimerkiksi Suomen Akatemian hakemusten läpimenoprosentti on matala. Kuntoutuksen tutkimus on samalla viivalla muiden tieteenalojen kanssa, eikä ole varmaa minkälainen tutkimusrahoitushakemus menee läpi.

Kansallisen kuntoutuksen strategian tulee omalta osaltaan ohjata kuntoutuksen tutkimusta, jotta strategiasta tulee merkityksellinen. Tutkimusrahoitusta on olennaista teemoittaa kuntoutuksen kehittämistarpeisiin. Esimerkiksi kustannusvaikuttavuuden tutkimusta on tarpeellista lisätä, vaikka se olisikin kallista toteuttaa. Toisaalta kuntoutustutkimusta voidaan teemoittaa ja kohdentaa systemaattisiin katsauksiin (meta-analyysit, -synteesit, regressiot, meta-analyysien meta-analyysit), joka on tutkimusrahoituksen osalta kevyempää.

Kansallisen kuntoutuksen strategiasta lähtevistä tutkimusteemoista pitäisi kuntoutustutkijoiden aktiivisesti tehdä ehdotuksia Strategisen tutkimuksen neuvostolle. Muuten tutkijalähtöinen tutkimusrahoitus voi kilpailla totutusti Suomen Akatemian, STN:n, Business Finlandin tai Kelan ja muiden tahojen tutkimusrahoituksesta.

4.6 Tutkimuksen viestintä

Suomalaiset tutkijat julkaisevat vertaisarvioituja artikkeleita pääasiassa kansainvälisissä julkaisusarjoissa englannin kielellä. Tiedonhaun perusteella näyttää siltä, että suomenkielinen kuntoutusalaan kohdentuva tiedejulkaiseminen on edelleen melko vähäistä. Tämä voi johtua siitä, ettei vertaisarvioituja artikkeleita julkaisevia kotimaisia julkaisukanavia ole kovin paljon. Tiedeviestinnän näkökulmasta englanninkielinen julkaiseminen voi olla myös ongelmallista, mikäli halutaan sujuvoittaa tiedon siirtymistä käytäntöön. Lisäksi artikkelien maksullisuus voi vaikeuttaa tiedon saavutettavuutta.

Oman haasteensa tuo lisäksi kuntoutusilmiön monialaisuus. Julkaisukanavat ovat usein tieteenalakohtaisia, keskittyen esimerkiksi pelkästään lääketieteellisiin, yhteiskunnallisiin tai teknologisiin ilmiöihin, mikä osaltaan haastaa kuntoutuksen tutkimuksen löytämistä eri tietokannoista. Monitieteisiä kuntoutukseen liittyviä julkaisusarjoja, jotka keräisivät kuntoutuksen ilmiöitä laaja-alaisesti yhteen, ei juurikaan ole.

4.7 Tutkimuksen yhteydet terveyspolitiikkaan ja kuntoutuksen strategiaan

Kuntoutusjulkaisuja ja kuntoutuksen raportointia arvioitiin myös strategiselta kannalta hakujen tuottaman otsikko- ja abstraktitiedon pohjalta. Tieteellisillä foorumeilla julkaistut tutkimukset olivat selkeästi tutkijalähtöisiä ilman strategisia tai terveyspoliittisia kytkentöjä. Eri laitosten ja organisaatioiden tuottamat raportit taas kuvasivat lähinnä niiden toteuttamaa tai rahoittamaa kuntoutustoimintaa ja osa niistä oli laadittu tukemaan tiedontuottajan omaa strategiaa suuren osan ollessa kuvailevaa tilastoraportointia. Vähemmistö julkaisuista ja tietotuotannosta voitiin johtaa kansallisesta kuntoutuksen strategiasta ja terveyspolitiikasta.

Yhteenvedona voidaankin todeta, että kuntoutuksen tutkimuksen ja raportoinnin yhteydet terveyspolitiikkaan ovat ohuet, ja tällä alueella on suuria kehittämistarpeita erityisesti kuntoutuksen kustannusvaikuttavuuden osalta. Vain yksittäiset julkaisut käsittelivät kuntoutuksen kustannusvaikuttavuutta. Kuntoutusalalla kovia mittareita käyttäviä klinisiä tutkimuksia on yleensä vaikeaa toteuttaa muun muassa eettisistä syistä. Tämän vuoksi kustannustehokkuutta on tarkistettava yleensä rekisteritutkimusten kautta. Suomi tarjoaa tämänkaltaisille tutkimuksille poikkeuksellisen suotuisia edellytyksiä kattavien kansallisten rekistereiden muodossa.

Nämä rekisterit, esimerkiksi Kelan, Työterveyslaitoksen, TE-hallinnon, THL:n ja sairaanhoitoon liittyvät rekisterit, ovat kuitenkin suljettuja, ja tietojen saanti niistä tutkimusanalyysia varten on vaikeaa. Rekistereihin pääsyn helpottaminen ja rekistereiden yhdistäminen samojen rajapintojen kautta varmasti helpottaisi kustannustehokkuuden tutkimusten suorittamista.

Kustannusvaikuttavuuden tutkimusta ei voitane toteuttaa erillisselvityksin, vaan tarvittaneen jatkuva rekistereiden yhdistämiseen perustuva raportointi, joka voisi toimia pohjana kansallisen kuntoutuksen strategian ohjaamiselle. Aineisto olisi käytettävissä myös tieteelliseen tutkimukseen, ja näin voitaisiin tuottaa kohdistetusti päätöksenteon tarvitsemaa tietoa.

4.8 Ydinsuosituksset

Jotta kuntoutuksen tutkimuksella voitaisiin edistää kansallista kuntoutuksen strategiaa, tarvitaan kaksi toimivaa tietotuotetta:

- **Aineisto:** tarvitaan kansallinen, yhdistetty, avoimesti saatava rekisteriaineisto, jonka käyttöön tutkija voisi halutessaan saada maksullista apua esimerkiksi hakuihin.
- **Tulokset:** olemassa olevat tietokannat (esimerkiksi Tiede ja tutkimus.fi) on saatava paremmin kuntoutuksen tutkimusta palveleviksi. Tietokantojen ylläpitäjiä tulee ohjeistaa avainsanojen tarkoituksenmukaiseen käyttöön.

5 Lähteet

Autti-Rämö I, Poutiainen E, Pohjolainen T, Kehusmaa S. 2016. Kuntoutuksen vaikutusten arviointi. Julkaisussa Kuntoutuminen. Toim Autti-Rämö I, Salminen AL, Rajavaara M, Ylinen A. Helsinki: Duodecim, 91-109.

Kuntoutuksen uudistamiskomitea. 2017. Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotukset kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministerön raportteja ja muistioita 2017:14.

Kuntoutusasiain neuvottelukunta. 2004. Kuntoutuksen tutkimuksen kehittämissuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2003:19.

Munn Z, Peters M, Stern C, Tufanaru C, McArthur A, Aromataris E. Systematic review or scoping review? Guidance for authors when choosing a systematic or scoping review approach. BMC Medical Research Methodology 2018;18:143.

Paltamaa J, Janhunen E, Matikainen E, Tammelin M, Harra T, Rantakokko M. 2020. Kuntoutuksen soveltavan tutkimuksen nykytila ja tulevaisuuden tarpeet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu.

Rantakokko M, Sipari S.(toim.). 2022. Kuntoutuksen soveltavan tutkimuksen strateginen tiekartta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 306.

Tieteen tila: Tieteentila -tilastot, Tieteellinen julkaisutoiminta, Suomen Akatemia (<https://www.aka.fi/tieteentila>)